

Geachte staatssecretaris Blokhuis, beste Paul,

Zoals u weet maken wij ons, als wethouders van de steden Amsterdam, Den Haag, Ede, Rotterdam en Utrecht, al jaren zorgen over het toenemende overgewicht en de gezondheidsimpact daarvan op onze inwoners. Niet alleen voelen wij hier een grote verantwoordelijkheid, wij hebben ook een plicht om hier iets tegen te doen op basis van internationale afspraken en de Wet publieke gezondheid. Onze instrumenten zijn echter beperkt en zo goed als volledig benut. Met deze brief vragen wij u om nadrukkelijk vanuit een ruimtelijke ordeningsperspectief of in de context van de Warenwet ons handvatten te geven om een gezonde voedselomgeving mogelijk te maken.

Sinds de jaren tachtig is overgewicht onder volwassenen in Nederland verdubbeld, met als resultaat dat nu de helft van alle volwassenen te zwaar is. De onderliggende redenen zijn – zoals u weet – complex en niet met één maatregel op te lossen. Actie nemen is nodig. Het aanbod van ongezond voedsel neemt namelijk sterk toe, met name in wijken waar veel mensen met een lage sociaaleconomische status wonen (uit Rotterdams onderzoek blijkt dat het aanbod van fastfood de afgelopen 15 jaar in de stad als geheel is toegenomen met 37% en in lage SES-wijken met maar liefst 57%). Het RIVM stelt dat de doelen uit het Nationaal Preventieakkoord zonder ingrijpen niet gehaald worden. Als deze lijn doorzet dan heeft over 20 jaar 62% van de Nederlandse volwassenen overgewicht. En naast aandoeningen als diabetes en hart- en vaatziekten, zijn mensen met overgewicht extra kwetsbaar voor een ernstig verloop van corona.

Bovendien is het nastreven van een gezonde voedselomgeving niet alleen een gezondheidskwestie. Het draagt ook bij aan kansenongelijkheid: mensen met een lage sociaaleconomische status leven gemiddeld 6 jaar korter dan gemiddeld. Het verschil in levensverwachting in goede ervaren gezondheid tussen mensen met een lage en hoge sociaaleconomische status is maar liefst 15 jaar. Daar mogen we ons niet bij neerleggen.

Sturen op de voedselomgeving

Als steden zijn we – mede via de City Deal 'Voedsel op de stedelijke agenda' – met u in gesprek over de maatregelen zoals een suikertaks, goedkoper maken van groente en fruit, verbetering van productsamenstelling en heldere etikettering die nodig zijn om een gezonde leefstijl en gezonde voeding te bevorderen. Met deze brief zoomen we in op een ander belangrijk aspect in dit kader: de voedselomgeving.

Deze week wordt het rapport: 'Juridisch instrumentarium voor een gezonde voedselomgeving in de stad'¹ gelanceerd door de Universiteit van Amsterdam. Uit dit onderzoek blijkt dat gemeenten meer instrumenten moeten én kunnen krijgen om een gezonde voedselomgeving te bevorderen. Specifiek is gekeken naar 'ruimtelijke instrumenten'. De belangrijkste conclusies zijn:

- Gemeenten hebben op basis van (inter)nationale wet- en regelgeving een zorgplicht voor een veilige en gezonde voedselomgeving;
- Er is een sterke wetenschappelijke basis dat de voedselomgeving een rol speelt bij overgewicht, de huidige instrumenten om voedsel als omgevingsfactor te reguleren zijn zeer beperkt;

¹ Tevens wordt het rapport 'Gemeentelijk instrumentarium voor een gezonde voedselomgeving' door City Deal 'Voedsel op de stedelijke agenda' gelanceerd, met eenzelfde boodschap.

- Via reguliere ruimtelijke instrumenten (als bestemmingsplannen) kunnen gemeenten alléén invloed uitoefenen op de voedselomgeving als daaraan ruimtelijke argumenten ten grondslag liggen, als geluids- of stankoverlast;
- De voedselomgeving wordt niet gerekend tot de definitie 'veilige en gezonde fysieke leefomgeving' in de Omgevingswet en biedt weinig nieuwe mogelijkheden ten opzichte van het huidige wettelijke kader.
- Een nieuwe invulling in de toekomstige Omgevingswet van een 'gezonde fysieke leefomgeving' biedt een basis voor een verbreding van de gemeentelijke mogelijkheden om de voedselomgeving te reguleren.
- Door de voedselomgeving toe te voegen als beschermd belang in de Warenwet kan een overaanbod van bepaald voedsel worden gereguleerd. Er kan een uitzondering worden geformuleerd voor gemeenten om het voedselaanbod te reguleren op basis van nader te ontwikkelen meetinstrumenten.

Als gemeenten hebben we de afgelopen jaren onze wettelijke en financiële mogelijkheden maximaal benut om onze bewoners kansen op een gezond leven te bieden. Zo zijn op tal van plekken de eisen aangescherpt voor vergunningen voor gesubsidieerde activiteiten, sportevenementen voor kinderen, verkooppunten in de openbare ruimte. Ook is er geïnvesteerd in onder meer gezonde school- en sportkantines, een gezonder aanbod in ziekenhuizen, huizen van de wijk en op locaties waar veel kinderen komen.

Extra, effectieve maatregelen zijn nodig. Het UvA-rapport sterkt onze overtuiging dat ingrijpen in de voedselomgeving urgent is. Wij roepen u op om de mogelijkheden die in het rapport worden genoemd – een toevoeging van een bevoegdheid voor gemeenten ten aanzien van de voedselomgeving in de Omgevingswet, of een aanpassing van de Warenwet – te onderzoeken. We gaan dan ook graag met u hierover het gesprek aan, om te komen tot gezamenlijke oplossingen waarbij rijk en gemeenten bijdragen aan het behalen van een gezonde generatie in 2040.

Met vriendelijke groet,

Eelco Eerenberg, wethouder Volksgezondheid, Utrecht
Leon Meijer, wethouder Integrale Voedselaanpak, Ede
Simone Kukenheim, wethouder Jeugd(zorg), Amsterdam
Sven de Langen, wethouder Volksgezondheid, Rotterdam
Kavita Parbhudayal, wethouder Volksgezondheid, Den Haag